

Ekologie mokřadů (3)

- Životní formy vodních a mokřadních rostlin
- Strategie

Existují různé klasifikační systémy životních forem rostlin, založené na fyziognomii, způsobu přežívání nepříznivého období apod.

Nejznámější – **Raunkierův systém** životních forem – na základě suchozemských rostlin, pro vodní příliš nevyhovuje

Příklady vodních a mokřadních druhů podle Raunkierovy klasifikace

- **epifyty** – mokřadní liány (např. *Solanum dulcamara*, *Calystegia sepium*)
- **fanerofyty** – mokřadní dřeviny (např. vrba – *Salix* spp., topol – *Populus* spp.)
- **chamaefyty** – rašeliništní keříčky (např. klikva bahenní – *Oxycoccus palustris*, brusnice vlochyně (*Vaccinium uliginosum*))

- **Geofyty** – druhy s hlízkami a oddenky, často dominanty (rákos obecný – *Phragmites australis*, orobinec – *Typha* spp., bahnička mokřadní – *Eleocharis palustris*, leknín – *Nymphaea* aj.)
- **Terofyty** – druhy obnažených den (např. bahnička vejčitá – *Eleocharis ovata*, blatěnka vodní – *Limosella aquatica*), vodní rostliny (*Lemna* spp., *Trapa natans* – přežití v semenech)
- **hemikryptofyty** – byliny v zóně rákosin a vysokých ostríc (např. kyprej vrbice – *Lythrum salicaria*, karbinec evropský – *Lycopus europaeus*)

Ve flórách a určovacích klíčích se pro vodní a mokřadní rostliny častěji používají speciální označení

- **Hygrofyty, helofyty (Hgf)** – souhrn. označ. pro **mokřadní geofyty a hemikryptofyty** (obnov. org. pod vodou)
- **Hydrofyty (Hf)** – někdy použ. pro všechny rostliny s obnovovacími orgány pod vodou (= druhy vodní a mokřadní; např. Klíč ke květeně ČR), někdy jen pro „pravé“ vodní rostliny (**vodní terofyty + vodní geofyty**)

Orobinec nejmenší (*Typha minima*) – Gf, Hgf, Hf

http://www.csd.tamu.edu/FLORA/cgi/gallery_query?q=Typha

Kyprej vrbice (*Lythrum salicaria*) – Hkf, Hgf, Hf

Blatěnka vodní (*Limosella aquatica*) – Tf

Klasifikačním systémem speciálně pro vodní a mokřadní rostliny je **systém Hejného** (Hejný 1960). Rozlišuje druhy podle odlišné vazby na vodu a její kolísání. Systém se hodí pro sladkovodní mokřady mírného pásu. Nevýhodou je jeho složitost.

Hejného klasifikace rozlišuje čtyři fáze (tzv. ekofáze) vodního prostředí:

(1) **Hydrofáze** – úplné zaplavení substrátu, vysoký vodní sloupec; vodní makrofyta

(2) **Litorální ekofáze** – úplné, ale mělké zaplavení substrátu; helofyty

(3) **Limosní ekofáze** – substrát nezaplavený, ale nasycený vodou; klíčící druhy obnažených den i některé vytrvalé vodní a mokřadní druhy

(4) **Terestrická ekofáze** – vysychání substrátu (polygonálně puká); kvetou druhy obnažených den

Příklady životních forem podle Hejného

- **Euhydatofyta** – hydr.–lit., koř. ve vodě nebo v substrátu, ponořené, některé pod vodou i kvetou ⇒ hydrogamie;
růžkatec – *Ceratophyllum* spp., řečanka – *Najas* spp., rdest kadeřavý – *Potamogeton crispus*

Řečanka
přímořská –
Najas marina

fytoc. –
Lemnetea,
Potametea

• **Hydatoaerofyta** – hydr.–lit., přež. i lim.–ter., ponořené nebo plovoucí, kontakt se vzduchem (listy, květy; anemogamie, entomogamie), koř. ve vodě nebo v substrátu; bublinatka menší (*Utricularia minor*), žebratka bahenní (*Hottonia palustris*), okřehek menší (*Lemna minor*), stulík žlutý (*Nuphar lutea*); fytoc. – *Lemnetea*, *Potametea*

- **Hydroochtofyta** – (hydr.) lit.–lim. (ter.), vyžadují periodické kolísání vody; šmel okoličnatý – *Butomus umbellatus*), rukev obojživelná – *Rorippa amphibia*, žabník – *Alisma* spp.; fytoc. *Phragmitetea* (*Eleocharito-Sagittarion*)

Šmel okoličnatý – *Butomus umbellatus*

Řada druhů této skupiny roste i v řekách (formy se vzplývavými listy)

• **Ochtohydrofyta** – opt. lit.–lim.; mohutný vzrůst, dlouhé oddenky; zevar vzpřímený – *Sparganium erectum*, rákos obecný – *Phragmites australis*, zblochan vodní – *Glyceria maxima*; fytoc. – *Phragmitetea* (*Phragmition*)

Zevar vzpřímený –
Sparganium erectum

Terestrické podmínky většina druhů této skupiny snáší jen po kratší část roku, dlouhodoběji např. rákos. Některým druhům vadí obnažení substrátu v zimě (vymrzání).

- **Euochtofyta** – optimum lit.–lim., ter. – dl., méně biomasy, vysoké ostřice; ostřice pobřežní – *Carex riparia*, ostřice měchýřkatá – *Carex vesicaria*, ostřice vyvýšená – *Carex elata*; fyto. – *Magno-Caricion gracilis*, *Magno-Caricion elatae*

Ostřice štíhlá
– *Carex gracilis*

- **Tenagofyta** – opt. mělce zaplav., adapt. dl. lit.–lim., krátce hydr., ter.; nesourodá skupina (trvalky i jednoletky); pobřežnice jednokvětá – *Littorella uniflora*, úpor – *Elatine* spp., kalužník šruchový – *Peplis portula*, sítina článkovaná – *Juncus articulatus*; fytoc. *Littorelletea*, *Isoëto-Nanojuncetea*
- Pobřežnice jednokvětá – *Littorella uniflora*

• **Pelochtofyta** – lim.–ter., hydr. v semenech; obnažené substráty, jednoletky; sítina žabí – *Juncus bufonius*, ostřice česká – *Carex bohemica*, puchýřka útlá – *Coleanthus subtilis*, rukev bahenní – *Rorippa palustris*; fytoc. – *Isoëto-Nanojuncetea*, *Bidentetea*

Puchýřka útlá –
*Coleanthus
subtilis*

<http://plants.usda.gov/>

• **Pelochtoterofyta** – (lim.)–ter., hydr. v semenech; obnažené substráty, jednoletky; dvouzubec – *Bidens* spp., ježatka kuří noha – *Echinochloa crus-galli*, rdesno blešník – *Polygonum lapathifolium*; fytoc. *Bidentetea*

Dvouzubec paprsčitý – *Bidens radiata*

• **Uliginosofyta** – lit.–ter., střídání nepravidelné, dlouhodobě limos. (org. sediment); druhy obv. nedominantní; ďáblík bahenní – *Calla palustris*, máta vodní – *Mentha aquatica*, šišák hrálovitý – *Scutellaria galericulata*, rozrazil vodní – *Veronica anagallis-aquatica*; fytoc. – *Phragmitetea* (*Carici-Rumicion hydrolapathi*, *Magno-Caricion gracilis* aj.)

Ďáblík bahenní – *Calla palustris*

• **Trichohydrofyta** – ter., tolerance k zaplavení (za nízkých teplot i několik měsíců); periodicky zaplav. břehy vod; vrbina penížková – *Lysimachia nummularia*, mochna husí – *Potentilla anserina*, pryskyřník plazivý – *Ranunculus repens*; fytoc. – *Molinio-Arrhenatheretea*

Vrbina penížková
– *Lysimachia
nummularia*

Systém vodních rostlin převzatý z anglicky psané literatury (propracovali patrně Den Hartog & Segal 1964 a Segal 1965) – skupiny pojmenovány po význačných druzích

- **lemnidy** (lemnids) – nezakořeněné, volně plovoucí na hladině
- **ceratophyllidy** (ceratophyllids) – ponořené nezakořeněné
- **elodeoidy** (elodeoids) – ponořené, zakořeněné v substrátu (velká skupina, zahrnující i rdesty, stolítky aj.).
- **nymphaeoidy** (nymphaeoids) – zakořeněné, s listy na hladině
- **isoetidy** (isoetids) – obojživelné s listovými růžicemi (kromě *Isoëtes* i semenné druhy, např. *Littorella*)

Ještě další kategorie, moc se nepoužívají. Rozděleny na **pleustofyty** (nezakořeněné) a **rhizofyty** (zakořeněné ve dně).

Strategie u vodních a mokřadních rostlin

Životní strategie = způsob, jakým se rostlina vyrovnává se stresem z okolního prostředí

V ekologii rostlin rozeznáváme **K (C)**, **R** a **S-stratégy**, u vodních a mokřadních rostlin je někdy jednoznačné zařazení obtížné, druh se může jevit různě za různých podmínek (např. při dostatku živin a za vyšších teplot se některé druhy stávají dominantami, ač běžně dosahují jen nízkých pokryvností).

Příklady:

(1) **K-stratégové** – na stanovišti vytrvávají delší dobu, určují ráz společenstva, tvoří **velké množství biomasy**; **kořenující vodní rostliny** – stulík žlutý (*Nuphar lutea*), rdest plovoucí (*Potamogeton natans*), plavín leknínový (*Nymphoides peltata*), stolístek klasnatý (*Myriophyllum spicatum*), **vytrvalé mokřadní druhy mohutného vzrůstu** – rákos (*Phragmites australis*), puškvorec obecný (*Acorus calamus*), šmel okoličnatý (*Butomus umbellatus*), kamyšník (*Bolboschoenus* spp.).

Porost kamyšníku přímořského (*Bolboschoenus maritimus*)

Porost stolítku klasnatého (*Myriophyllum spicatum*)

Dívčice, Českobudějovicko; © K. Š. 2006

(2) **S-stratégové** – na stanovišti vytrvávají delší dobu, tvoří však **málo biomasy**, jsou konkurenčně slabí, zpravidla ve vegetaci nedominují; průvodní druhy v **porostech rákosin a vysokých ostřic** – pomněnka bahenní (*Myosotis palustris*), rozrazil štítkovitý (*Veronica scutellata*), vrbina obecná (*Lysimachia vulgaris*); **druhy extrémních stanovišť** s nízkou konkurencí, mohou zde i dominovat (rašeliniště, rychle tekoucí vody), např. rosnatka (*Drosera* spp.), orchideje, stolítek střídavokvětý (*Myriophyllum alterniflorum*), lakušník říční (*Batrachium fluitans*).

Veronica scutellata
bývá řídce roztroušena
v porostech vysokých
ostřic, objevuje se i ve
vegetaci obnažených
den

Drosera rotundifolia a *Oxycoccus* sp. – S-stratégové

Lakušník říční (*Batrachium fluitans*)

© J. Schmitz

<http://www.schmitzens-botanikseite.de/ranflu/ranflu2.htm>

(3) **R-stratégové** – jednoleté byliny, na stanovišti přetrvávají **krátkodobě**, charakterizují raná stadia sukcese, **některé tvoří hodně biomasy**; patří k nim většina druhů obnažených den – pryskyřník lítý (*Ranunculus sceleratus*), šťovík přímořský (*Rumex maritimus*), šáchor hnědý (*Cyperus fuscus*), puchýřka útlá (*Coleanthus subtilis*), vodní rostliny s efemerním výskytem, hlavně nekořenící – okřehek (*Lemna* spp.), růžkatec ponořený (*Ceratophyllum demersum*), nepukalka plovoucí (*Salvinia natans*), vzácně i kořenící druhy, např. kotvice plovoucí (*Trapa natans*).

Porost pryskyřníku lítého
(*Ranunculus sceleratus*) na
obnaženém substrátu na
okraji vody

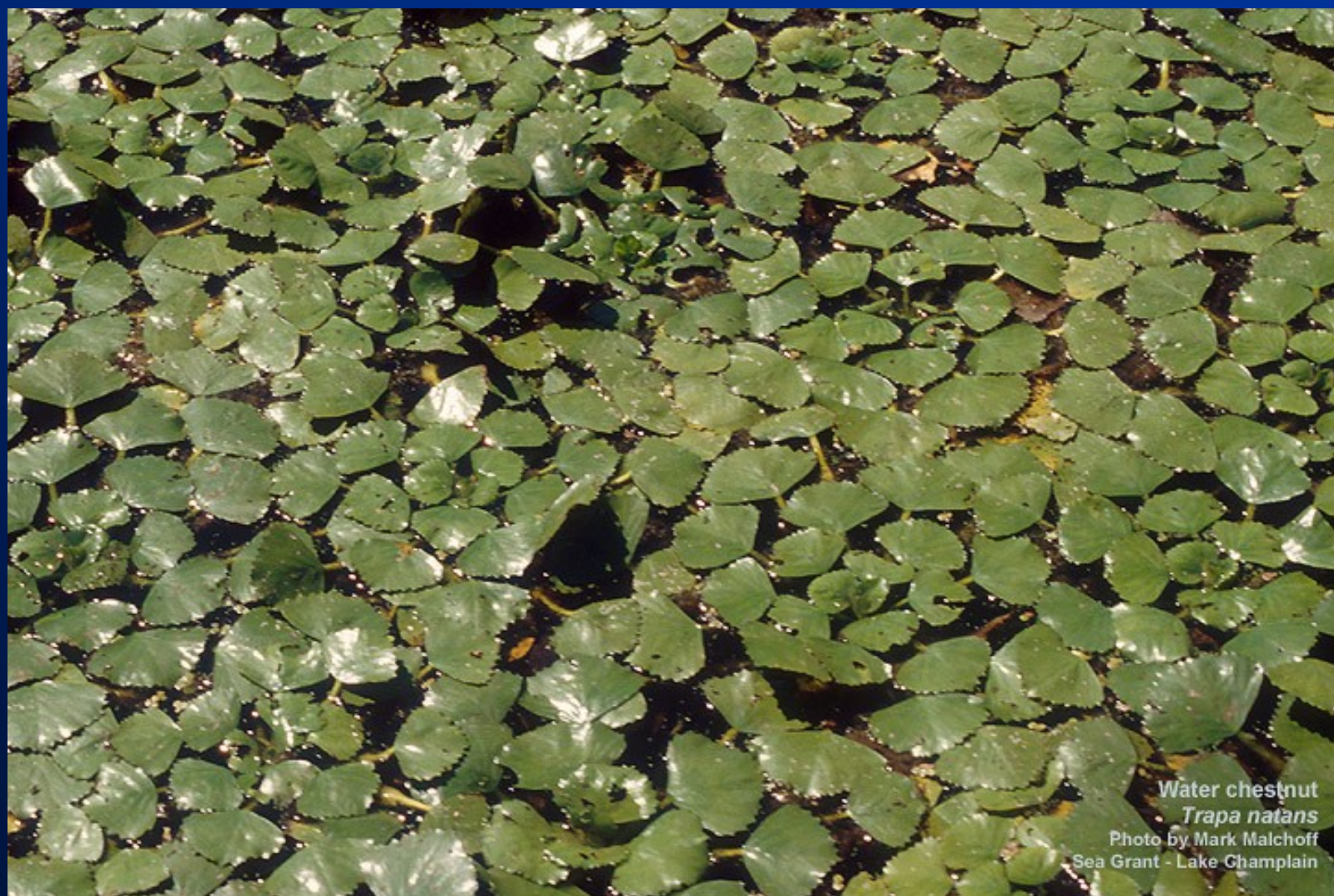
Foto: Anna-Lena Anderberg

Porost s nepukalkou plovoucí (*Salvinia natans*)

http://www.myristica.it/foto/salvinia_natans.html

Porost kotvice plovoucí – *Trapa natans*

Water chestnut
Trapa natans

Photo by Mark Malchoff
Sea Grant - Lake Champlain